

**ARKUSZ ZAWIERA INFORMACJE PRAWNIE CHRONIONE
DO MOMENTU ROZPOCZĘCIA EGZAMINU!**

**Miejsce
na naklejkę**

MHI-R1 1P-082

**EGZAMIN MATURALNY
Z HISTORII**

**MAJ
ROK 2008**

POZIOM ROZSZERZONY

Czas pracy 180 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 27 stron (zadania 1 – 24). Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Arkusz zawiera trzy części. Część pierwsza to test, część druga wymaga analizy materiałów źródłowych, a część trzecia napisania krótkiego wypracowania na jeden z podanych tematów.
3. Czynności zaplanuj tak, aby możliwe było rozwiązanie zadań z trzech części arkusza w ciągu 180 minut.
4. Rozwiązania zadań wpisz w miejscu na to przeznaczonym.
5. Pisz czytelnie. Służysz długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/inką i nieattem.
6. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
7. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.
8. Na karcie odpowiedzi wpisz swoją datę urodzenia i PESEL. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.

Za rozwiązanie
wszystkich zadań
można otrzymać
łącznie
50 punktów

Życzymy powodzenia!

**Wypełnia zdający przed
rozpoczęciem pracy**

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

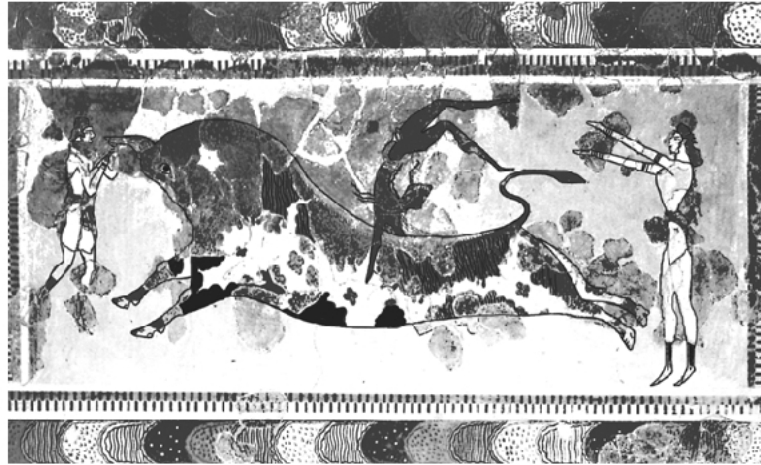
PESEL ZDAJĄCEGO

--	--	--

**KOD
ZDAJĄCEGO**

CZEŚĆ I**TEST SPRAWDZAJĄCY WIADOMOŚCI I UMIEJĘTNOŚCI USTALONE
W STANDARDACH WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH Z HISTORII (20 punktów)****Zadanie 1. (1 pkt)**

Przedstawionym poniżej dziełom sztuki przyporządkuj wymienione kręgi cywilizacyjne.
Wpisz odpowiednie liczby w wy kropkowanych miejscach pod ilustracjami.

A. 2

B. 4

C. 3

Źródło: *Niezwykłe miejsca. Niezwykłe krainy*, Warszawa 1999, s. 105, 106, 115

1. Cywilizacja rzymska
2. Cywilizacja minojska
3. Cywilizacja mykeńska
4. Cywilizacja grecka

Zadanie 2. (1 pkt)**Przeczytaj tekst i na jego podstawie wykonaj polecenie.**

Podział kompetencji administracyjnych między princepsem i senatem znalazł swój wyraz w zarządzaniu prowincjami. Senat przyjął pod swoje kierownictwo prowincje wewnętrzne, bezpieczne, na ogół mocno zespolone z Rzymem, zdobyte w III i II w. p.n.e. [...] W prowincjach senatorskich nie stacjonowało wojsko [...]. W ręku cesarza znalazł się zarząd prowincjami niedawno zdobytymi i włączonymi do państwa rzymskiego przez Cezara, Pompejusza i samego Augusta [...].

Źródło: M. Jaczynowska, *Historia starożytnego Rzymu*, Warszawa 1978, s. 206

Wyjaśnij, dlaczego przy podziale kompetencji cesarz przejął zarząd prowincji, o których mowa we wskazanym fragmencie tekstu.

Cesarz przejął zarząd prowincji zewnętrznych, gdyż nie były one tak bezpieczne, jak wewnętrzne. Wymagały stałej obecności finansowanych przez cesarza legionów w celu poskramiania buntów miejscowej ludności i obrony granic.

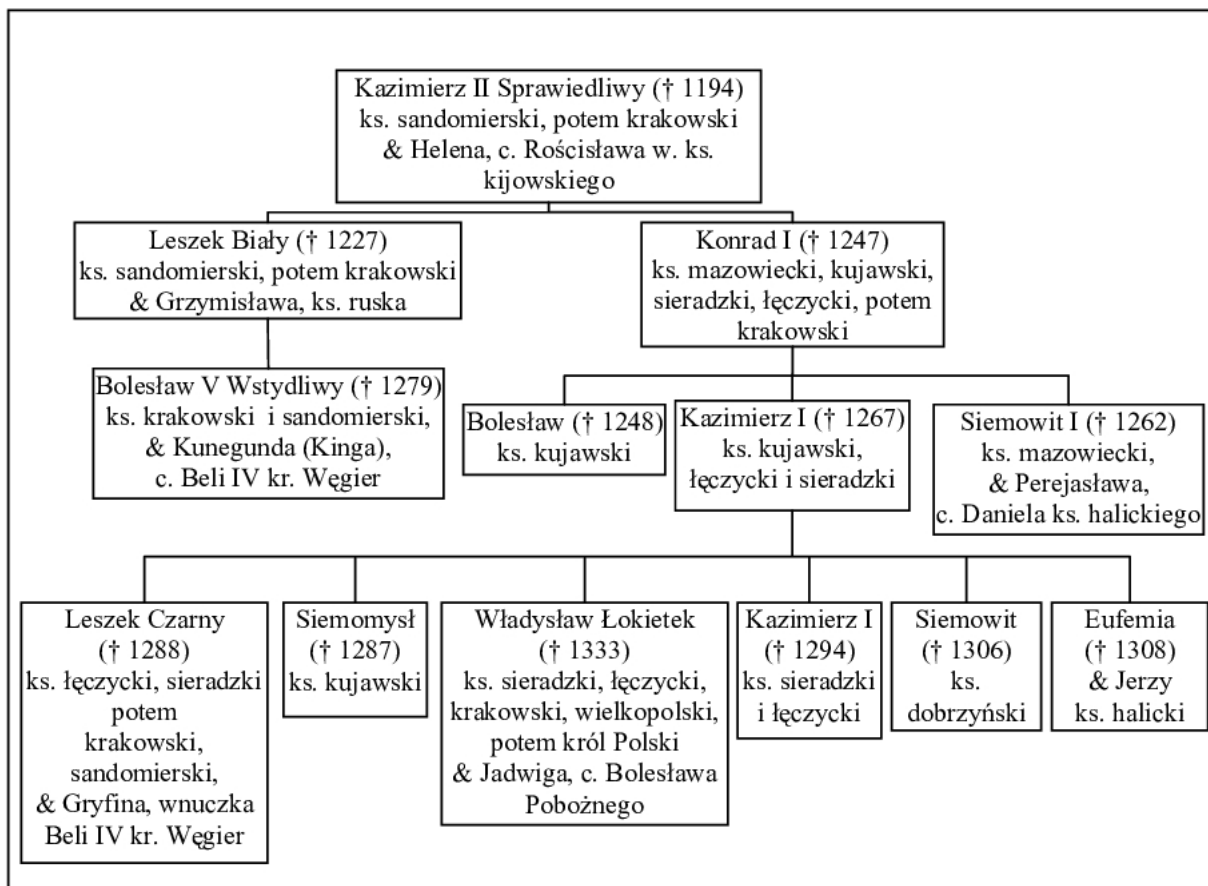
Zadanie 3. (1 pkt)**Rozstrzygnij, czy podane zdania są prawdziwe, czy fałszywe.****W tabeli w kolejnych rubrykach (A, B, C) napisz słowo *prawda* lub *fałsz*.**

A. Fenicjanie byli znakomitymi żeglarzami, ich kraina leżała na brzegu Morza Śródziemnego.	<i>prawda</i>
B. Bogactwem Egiptu, pozwalającym na realizację wspaniałych i trwałych przedsięwzięć budowlanych był kamień.	<i>prawda</i>
C. Najstarsza cywilizacja na subkontynencie indyjskim powstała w dorzeczu Gangesu.	<i>fałsz</i>

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	1.	2.	3.
	Maks. liczba pkt	1	1	1
	Uzyskana liczba pkt			

Zadanie 4. (2 pkt)

Przeanalizuj dane z tablicy genealogicznej i wykonaj polecenia A i B.

Tablica genealogiczna Piastów (fragment) Na podstawie: H. Samsonowicz, *Historia Polski do 1795 r.*, Warszawa 1985, tab. 2**A. Uzupełnij tekst, wpisując odpowiednie informacje w wykropkowane miejsca.**

Starszy Leszek staje się więc księciem i władcą Krakowa, Sandomierza, [...] młodszy zaś

(1) *Konrad** obejmuje w całkowite posiadanie Mazowsze i Kujawy, które potomkowie jego

dzięki łasce Bożej będą posiadali na wieki. Potem Leszek [...] wziął za żonę ruską panią

znakomitego rodu imieniem (2) *Grzymisława*** , z której zrodził księcia

(3) *Bolesława Wstydliwego**** .

Źródło: *Kronika Wielkopolska*, [w:] *By czas nie zaćmił i niepamięć. Wybór kronik średniowiecznych*, Warszawa 1975, s. 100

* należy podać imię księcia

** należy podać imię księżniczki

*** należy podać imię i przydomek księcia

B. Na podstawie danych z tablicy genealogicznej i wiedzy pozaźródłowej rozstrzygnij, czy zdania zamieszczone w tabeli są prawdziwe, czy fałszywe. W odpowiednich rubrykach napisz słowo *prawda* lub *fałsz*.

1. Wśród książąt, którzy zostali uwzględnieni w tablicy genealogicznej jeden był synem Bolesława Krzywoustego.	<i>prawda</i>
2. Tablica zawiera informacje o królu Polski, który jako pierwszy spośród Piastów koronował się w Krakowie.	<i>prawda</i>
3. Zamieszczona tablica zawiera informacje o związkach książąt piastowskich z dynastią Przemyślidów.	<i>fałsz</i>

Zadanie 5. (1 pkt)

Przeczytaj tekst i na jego podstawie wykonaj polecenie.

Od połowy IV w. [...] byli osiedleni na terytorium cesarstwa w [obecnej] Belgii i nad dolnym Renem, a w V w. walczyli jako sprzymierzeńcy rzymskich namiestników Galii przeciwko Sasom, Wizygotom i Hunom. W roku 486 ich król [...] podbił terytorium między Loarą a Sommą, które było ostatnią pozostałością niezależnej rzymskiej Galii [...].

Źródło: Ch. Dawson, *Tworzenie się Europy*, Warszawa 2000, s. 104, 105

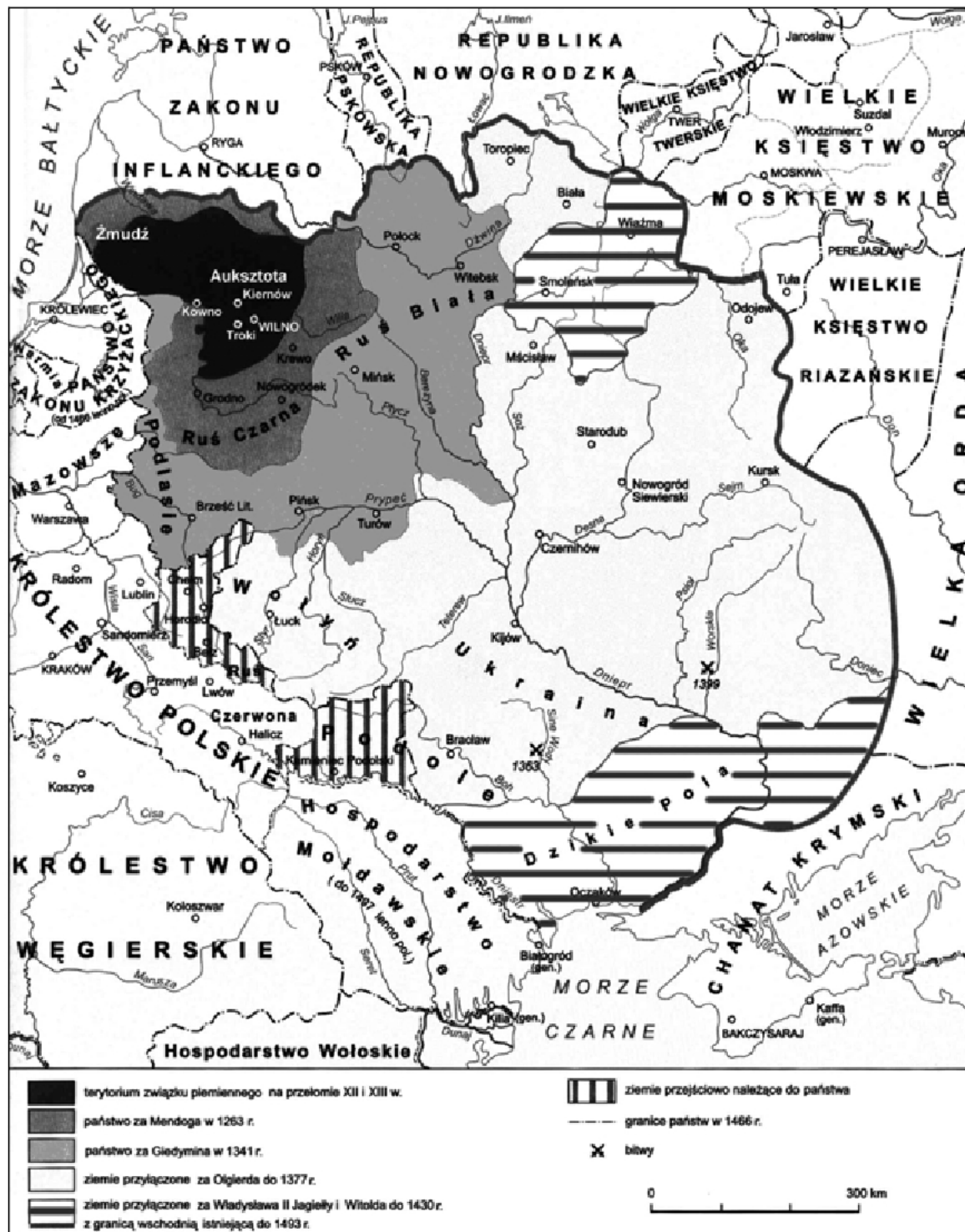
Podaj nazwę ludu germańskiego, który podejmował działania opisane w tym tekście.

Frankowie

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	4.A.	4.B.	5.
	Maks. liczba pkt	1	1	1
	Uzyskana liczba pkt			

Zadanie 6. (1 pkt)

Przeanalizuj treść mapy i zaproponuj dla niej tytuł.

Uwaga: tytuł powinien zawierać określenie tematu i czasu.(Przykład: *Rozpad imperium tureckiego w okresie od XVII do XX w.*)Na podstawie: *Encyklopedia szkolna. Historia*, Warszawa 2004, s. 951**Tytuł mapy:** *Rozwój terytorialny Wielkiego Księstwa Litewskiego od XII do XV wieku*

Zadanie 7. (1 pkt)

Spośród zamieszczonych ilustracji wybierz tę, która przedstawia mebel rokokowy i wpisz odpowiadającą jej literę w wykropkowanym miejscu.

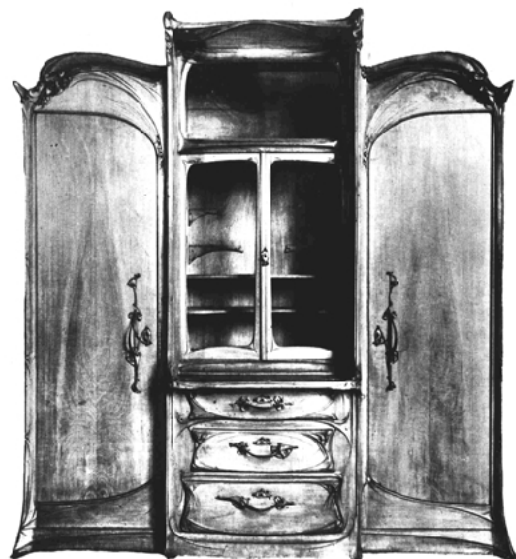
A.

B.

C.

D.

Źródła: *Sanssouci. Schlösser, Gärten, Kunstwerke*, Potsdam 1985, s. 79, 113

W. Czaplński, J. Długosz, *Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII wieku*, Warszawa 1976, ryc. 41

M. Wallis, *Secesja*, Warszawa 1984, s. 50

Mebel rokokowy przedstawia ilustracja **C**.

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	6.	7.
	Maks. liczba pkt	1	1
	Uzyskana liczba pkt		

Zadanie 8. (2 pkt)**Przeczytaj tekst i wykonaj polecenia A i B.**

Wydaje się, że artyści starali się powiększyć widzialny świat swojej [...] ojczyzny, pomnożyć rzeczywistość przez tysiące [...] płócien, na których utrwalano wybrzeża morskie, [...] kanały, [...] i widoki miast. Bujny rozwój siedemnastowiecznego malarstwa [...] nie łączy się [tu] z nazwiskiem żadnego możnego protektora. [...] Książęta Orańscy jakby nie dostrzegali rodzimej sztuki – Rembrandta, Vermeera [...] i tylu innych. [...] Kościół, we wszystkich innych krajach tradycyjnie możny protektor twórców, zamknął przed nimi podwoje świątyń, które świeciły dostojną, surową kalwińską nagością.

Źródło: Z. Herbert, *Martwa natura z wędzidłem*, Warszawa 2003, s. 23, 24

A. Podaj nazwę państwa, którego dotyczy ten tekst.

Zjednoczone Prowincje Niderlandów Północnych

B. Na podstawie tekstu uzasadnij swoją odpowiedź, podając dwa różne argumenty.

W tekście jest mowa o holenderskich malarzach oraz o książętach orańskich, którzy panowali w Niderlandach Północnych.

Zadanie 9. (1 pkt)

Wpisz do tabeli nazwiska głównodowodzących wojskami Rzeczypospolitej w bitwach, których czas i miejsce zostały podane w rubrykach obok.

Rok	Miejsce bitwy	Głównodowodzący
1605	Kircholm	A. <i>Jan Karol Chodkiewicz</i>
1610	Kluszyn	B. <i>Stanisław Żółkiewski</i>

Zadanie 10. (2 pkt)

Przeczytaj fragment pracy polskiego historyka Józefa Feldmana i wykonaj polecenia A i B.

Wbrew swej woli [Żelazny Kanclerz] samym faktem swego działania uświadomił społeczeństwu polskiemu wiele zjawisk [...]. Pogłębił w umysłach polskich poczucie niebezpieczeństwa ze strony monarchii Hohenzollernów [...]. Raz jeszcze ukazał związek polskości z katolicyzmem. Bartka Zwycięzcę przeobraził w bohaterskiego Drzymałę. Wykrzesał z uspiionych dusz płomień patriotyzmu [...].

Był, jak ów demon Goethego, częstką siły, która – pragnąc złego – w ostatecznych wynikach swych poczynań stwarza dobro.

Źródło: J. Feldman, (...) a Polska, Warszawa 1980, s. 557 - 558

A. Zidentyfikuj postać, o której mowa w tekście. Podaj nazwisko.

Otto Bismarck

B. Sformułuj tezę, którą w tym fragmencie pracy stawia Józef Feldman.

Działania Bismarcka wywołały efekt odwrotny do zamierzonego – pobudziły Polaków do obrony wiary katolickiej i ziemi ojczystej.

Zadanie 11. (1 pkt)

Przeanalizuj dane statystyczne zamieszczone w tabeli i wykonaj polecenie.

Tabela. Liczba mieszkańców wybranych miast w latach 1800-1910.

Miasto	1800	1850	1910
Liverpool	82 000	397 000	756 000
Birmingham	71 000	242 000	842 000
Manchester	77 000	336 000	719 000
Essen	4 000	9 000	443 000
Kolonia	7 000	44 000	206 000
Düsseldorf	10 000	29 000	410 000

Źródło: J. Szpak, *Historia gospodarcza powszechna*, Warszawa 2003, s. 163

Podaj termin używany dla określenia przemian w gospodarce, które miały największy wpływ na zmianę liczby mieszkańców wszystkich miast wymienionych w tabeli.

rewolucja przemysłowa

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	8.A.	8.B.	9.	10.	11.
	Maks. liczba pkt	1	1	1	2	1
	Uzyskana liczba pkt					

Zadanie 12. (4 pkt)

Poniżej przedstawiono rysunek satyryczny odnoszący się do deklaracji polsko-niemieckiej z 1934 roku. Interpretując jego graficzne elementy oraz podpis, wytłumacz, w jaki sposób rysunek informuje nas o treści deklaracji i reakcji na nią jednego z państw europejskich.

Przewycięzione uprzedzenia

„Widzisz Marinko (Marysiu), im nie przeszkadza nawet pianie koguta!”*

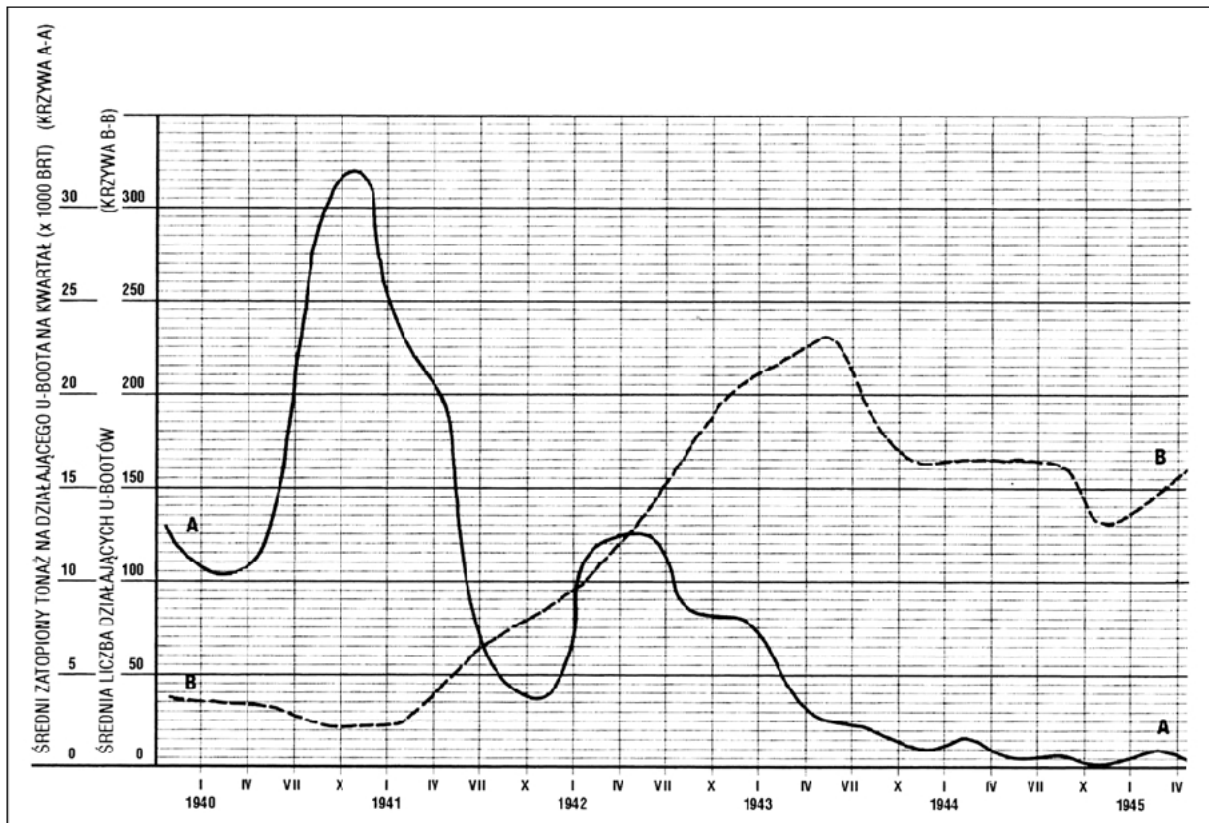
* tekst przetłumaczony z języka niemieckiego

Źródło: „Kladderadatsch”, 28 lipca 1935 r., [w:] E. C. Król, *Polska i Polacy w propagandzie narodowego socjalizmu w Niemczech 1919-1945*, Warszawa 2006, s. 722

Treść deklaracji dotyczyła niestosowania przemocy we wzajemnych stosunkach między Polską i Niemcami. Zostało to symbolicznie przedstawione na rysunku, gdzie pies i kot jedzą z jednego talerza. Przygląda się temu z zadowoleniem Polka; trzyma w ręku dzbanek, na którym umieszczono godło Polski. Towarzyszący jej Niemiec podkreśla, że zwierzętom nie przeszkadza nawet pianie koguta, co jest odniesieniem do nieprzychylnych reakcji Francji na podpisanie deklaracji.

Zadanie 13. (1 pkt)

Przeanalizuj poniższy wykres i wykonaj polecenie.

Wykres. Działania U-Bootów w latach 1940-1945

Krzywa A-A (—) obrazuje średni zatopiony tonaż na działającego U-Boota w tysiącach BRT (ton rejestrowych – miara wyporności jednostek pływających).

Krzywa B-B (- - -) obrazuje liczbę U-Bootów działających w danym okresie.

Źródło: B. Ireland, *Bitwa o Atlantyk. Walka z niemieckimi okrętami podwodnymi*, Poznań 2006, s. 337

Odczytaj z wykresu, w jakim okresie (kwartał) efektywność działań* niemieckich okrętów podwodnych była największa.

Okres (kwartał) ten to: od (miesiąc, rok) *X 1940 r.* do (miesiąc, rok) *I 1941 r.*

* efektywność działań okrętów podwodnych była tym większa im większy tonaż jednostek przeciwnika zatopiła mniejsza liczba U-bootów.

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	12.	13.
	Maks. liczba pkt	4	1
	Uzyskana liczba pkt		

Zadanie 14. (1 pkt)

Podaj imię i nazwisko I sekretarza KC PZPR sprawującego tę funkcję w okresie, w którym realizowano inwestycje gospodarcze wymienione we fragmencie *Dzienników Stefana Kisielewskiego*¹.

¹ Stefan Kisielewski (1911-1991) - publicysta, pisarz, poseł na sejm.

[...] wylazi ze skóry, żeby zrobić z Warszawy „drugie Katowice”. [...] Oni to robią niezwykle szybko, za Gomułki ani się o czymś podobnym nie śniło. Koło nas też praca wre, [...] zarys Trasy Łazienkowskiej [...] już wyraźny. Jutro też oddają do użytku podziemne przejście pod Krakowskim Przedmieściem [...]. A do tego ogromne roboty przy budowie Dworca Centralnego, [...] hotel szwedzki się wykańcza [...]. Robi wszystko, żeby przekonać i zjednać ludzi.

Źródło: S. Kisielewski, *Dzienniki*, Warszawa 1997, s. 758

Imię i nazwisko I sekretarza KC PZPR *Edward Gierek*

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	14.
	Maks. liczba pkt	1
	Uzyskana liczba pkt	

Temat: Polska i Węgry w polityce europejskiej od średniowiecza do XX wieku**Motto**

Położenie Europy jest tego rodzaju, iż niepodobieństwem jest na przyszłość, by jakiś naród mógł w odosobnieniu od innych kroczyć po drodze postępu, jeśli nie chce sam siebie narazić na zgubę i przez to zaszkodzić sprawie ogólnej.

A. Mickiewicz, *Nasz program*, 1849 r.

[w:] *Polska myśl demokratyczna w ciągu wieków. Antologia*, Warszawa 1987, s. 123

CZĘŚĆ II**ZADANIA ZWIĄZANE Z ANALIZĄ ŹRÓDEŁ WIEDZY HISTORYCZNEJ
(10 punktów)**

Zapoznaj się z materiałami źródłowymi (źródła A – I). Następnie odpowiedz na pytania zamieszczone w Arkuszu odpowiedzi (zadania 15 – 23).

Źródło A

Gall Anonim, *Kronika polska*, Wrocław 2003, s. 40-42

A skoro on sam [Kazimierz Odnowiciel] dorósł i objął rządy, niegodziwcy [...] powstałi przeciw niemu i zmusili go do udania się na Węgry. W owym zaś czasie rządził Węgrami święty Stefan [...]. Z Czechami, najzawziętymi nieprzyjaciółmi Polaków, utrzymywał przyjaźń i pokój, toteż jak długo żył, ze względu na nich nie puścił [Kazimierza] na wolność. Gdy zaś zszedł z tego świata, tron węgierski objął Piotr Wenecjanin [...]. Piotr ów, proszony również przez Czechów, by Kazimierza nie puszczał, jeżeli chce zachować z nimi przyjaźń odziedziczoną po przodkach, [...] mało wagi przywiązując do ich przyjaźni lub nieprzyjaźni, dał Kazimierzowi sto koni i tyluż rycerzy, którzy za nim poszli, i z honorami wypuścił go.

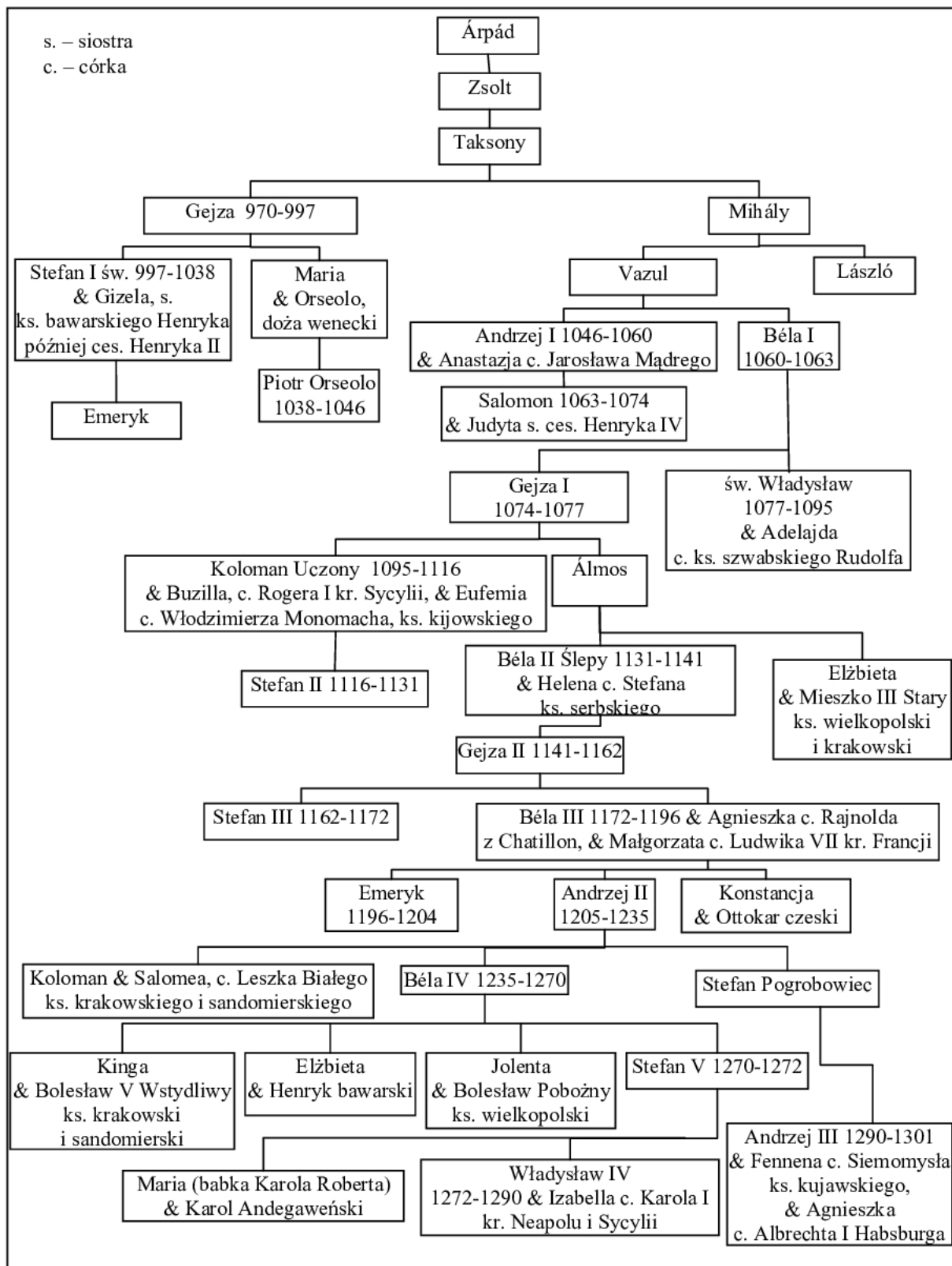
Źródło B

Gall Anonim, *Kronika polska*, Wrocław 2003, s. 52-54

On to [Bolesław Szczodry] również własnymi siłami wygnał z Węgier króla Salomona, a na stolicy osadził Władysława [...]. Jak zaś doszło do wypędzenia króla Bolesława z Polski, długo byłoby o tym mówić [...]. My zaś ani nie usprawiedliwiamy biskupa-zdrajcy, ani nie zalecamy króla, który tak szpetnie dochodził swych praw – lecz pozostawmy te sprawy, a opowiedzmy, jak przyjęto go na Węgrzech. [...] Choć bowiem jako zbieg przybywał do cudzego królestwa i choć zbiega nie słuchał nawet żaden chłop, Władysław, jako mąż pokorny, pospieszył wyjść naprzeciw Bolesława i oczekiwał zbliżającego się z daleka, zsiadłszy [...] z konia. A tymczasem Bolesław nie miał względów dla pokory uprzejmego króla, lecz uniósł się [...] pychą, mówiąc: „[...] Nie godzi się, bym mu ja, jako równemu, cześć okazywał, lecz siedząc na koniu oddam mu pocałunek jak jednemu z książąt”.

Źródło C**Tablica genealogiczna dynastii Arpadów (fragment)**

Na podstawie: W. Felczak, *Historia Węgier*, Wrocław 1983, s. 383; *Słownik władców Europy średniowiecznej*, Poznań 2002; J. E. Morby, *Dynastie świata*, Kraków 1994, s. 264

Uwaga: w tablicy genealogicznej nie wymieniono antykrólów; podano lata panowania jedynie władców Węgier oraz uwzględniono tylko niektóre związki małżeńskie.

Źródło D

J. Falkowski, *Wspomnienia z lat 1848-1849*

[w:] M. Zgórnjak, *Za Waszą i naszą wolność*, Warszawa 1987, s. 70

Juliusz Falkowski (1815-1892), uczestnik powstania listopadowego i walk w Galicji, na Węgrzech oraz w Badenii w latach 1848-1849.

We Lwowie, [...] panowała [...] zupełna swoboda [...]. Władza skoncentrowana była w Radzie Narodowej, wolnymi głosami wybranej. [...] Młoda emigracja, napływająca ciągle z Królestwa, [...] chodziła po mieście [...] sądząc, że [...] tworzyć się będą legiony polskie. [...] Wierzyłem w Kossutha, widziałem w nim człowieka jedyne, [...] który zapewne podzielał szczerze opinię sejmu węgierskiego wyrażoną solennie na posiedzeniu 12 kwietnia, „że sprawa polska jest sprawą węgierską”, ale Rada Narodowa galicyjska nie mogła być żadnych z nim układów zawiązywać bez narażenia miasta na bombardowanie, a całej Galicji na niebezpieczeństwo [...]. Najwłaściwiej było [...], żeby młoda emigracja wyprawiła deputację od siebie [...], ofiarując Węgrom swoje usługi [...]. Odpowiedzialność za taki krok nie mogła spaść ani na Galicję, ani na Radę Narodową, ale wyłącznie na młodą emigrację.

Źródło E

J. Wysocki, *Pamiętnik*

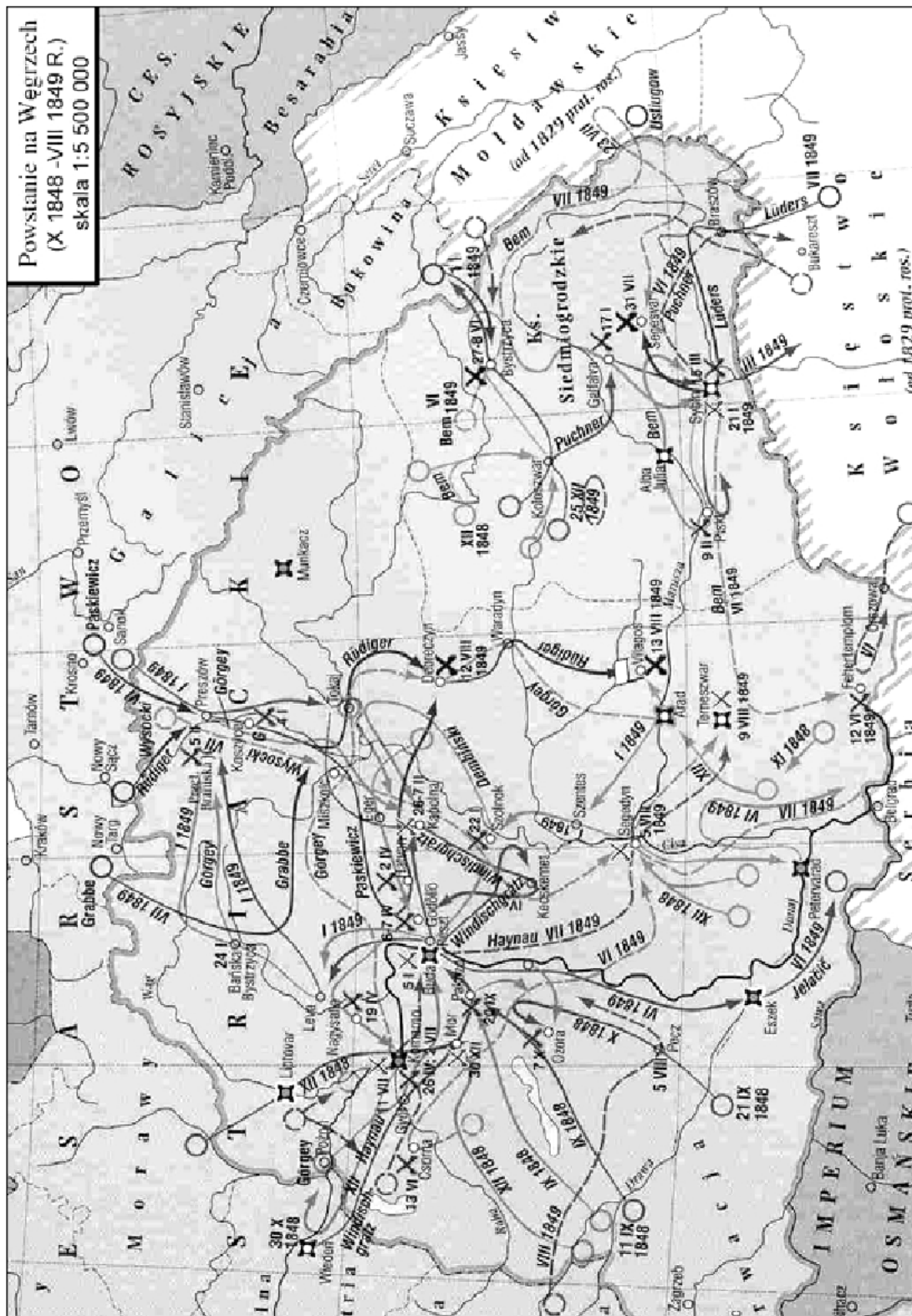
[w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, nr 33, Warszawa 1958, s. 39

Józef Wysocki (1809-1873), generał, uczestnik powstania listopadowego i dowódca legionu polskiego na Węgrzech.

Właśnie przed kilku dniami generał Dembiński objął był naczelną komendę nad Górnymi Węgrami i stał ze swoim korpusem nad granicą Galicji; można więc było spodziewać się, że kiedy się zdarzy stosowna pora, pierwszy wkroczy do kraju. Wszystko to rodziło w nas najpiękniejsze nadzieje. [...] Kossuth oświadczył mi, [...] że on jest temu przeciwny na teraz, bo chociaż to wkroczenie prędzej czy później nastąpić musi [...], to przecież wkroczenie generała Dembińskiego w tym czasie i z tak słabym wojskiem byłoby zarówno szkodliwym dla Węgrów, jak i dla Polaków.

Źródło F

Mapa. Powstanie na Węgrzech X 1848-VIII 1849 R.)

[w:] J. Tazbir, *Atlas historyczny 1815-1939*, Warszawa 2000, s. 9

Źródło G

**Dar kobiet z wyzwolonego Kolozsvaru dla generała Józefa Bema w 1849 r.
Srebrny wieniec przechowywany w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.
[w:] J. Chudzikowska, *General Bem*, Warszawa 1990, il. 50**

Źródło H

**Sándor Petöfi, wiersz poświęcony generałowi Józefowi Bemowi
[w:] J. Chudzikowska, *General Bem*, Warszawa 1990, s. 422-423**

Sándor Petöfi (1823-1849), najwybitniejszy przedstawiciel węgierskiej poezji romantycznej, brał udział w powstaniu, zginął jako adiutant gen. J. Bema.

Pod Devą i Vizakną¹
Dni cztery bito z dział,
Bój toczył się zażarty
I trupów urósł zwał. [...]

O, Bemie, dzielny wodzu,
O, generale mój!
Twojej duszy wielkość czuję,
Gdy idziesz z nami w bój. [...]

Ze szczęściem Bóg pospołu
Opuścił wtedy nas,
Bem tylko jeden został,
Opiekun w straszny czas.

I gdyby kto z śmiertelnych
Mógł czczony być jak Bóg,
Ty byłbyś nim z pewnością,
Do twoich padłbym nóg!

¹ miejsca bitew na Węgrzech

Źródło I

J. Piłsudski, *O powstaniu 1863 r.*, Londyn 1963, s. 189-190

Studiując [...] powstanie styczniowe, zainteresowałem się zagadnieniem dostawy broni do Polski. [...] Przekonałem się, że łatwość transportu broni na całej granicy galicyjskiej zależała stale i przeważnie od jednej rzeczy – mianowicie, jakie wojska stały na granicy ze strony austriackiej. We wszystkich wspomnieniach, [...] znajdziecie fakty wykorzystania tych odcinków, na których stały węgierskie pułki, gdyż tam żołnierz [...] otwierał bramę granic [...], pracy polskiej przeszkód nie stawiał, a wprost przeciwnie – ułatwiał ją. [...] Jeszcze podczas niedawnej wojny spotykałem Węgrów, którzy stawali na baczność, gdy wspominali imię Bema lub Dembińskiego.

ARKUSZ ODPOWIEDZI

na podstawie źródła A

Zadanie 15. (1 pkt)

Sformułuj wniosek dotyczący wpływu relacji politycznych między władcami węgierskimi i czeskimi na decyzje władców Węgier związane z Kazimierzem Odnowicielem.

Decyzje władców węgierskich zależały od ich stosunku do Czech. Chęć utrzymania dobrych relacji z władcami czeskimi wykluczała wspieranie planów Kazimierza Odnowiciela.

na podstawie źródła B

Zadanie 16. (1 pkt)

Wyjaśnij, dlaczego Bolesław Szczodry, opuszczając Polskę w 1079 r., wybrał Węgry na miejsce schronienia.

Bolesław Szczodry oczekiwał, że władca Węgier, Władysław, udzieli mu pomocy, gdyż to dzięki Bolesławowi uzyskał tron węgierski.

na podstawie źródła B

Zadanie 17. (1 pkt)

Napisz, jak kronikarz oceniał zachowanie Bolesława Szczodrego wobec władcy Węgier w 1079 r. Swoją odpowiedź poprzyj odpowiednim cytatem zaczerpniętym ze źródła.

Kronikarz negatywnie oceniał postępowanie Bolesława Szczodrego. Świadczą o tym słowa: „Bolesław nie miał względów dla pokory uprzejmego króla, lecz uniósł się pychą”.

na podstawie źródła C

Zadanie 18. (1 pkt)

Wymień trzy małżeństwa, które zostały zawarte między przedstawicielami dynastii Arpadów i dynastii Piastów. Informacje zapisz w tabeli w odpowiednich rubrykach.

Małżeństwo	Przedstawiciel/przedstawicielka dynastii Arpadów	Przedstawiciel/przedstawicielka dynastii Piastów
1.	<i>Elżbieta</i>	<i>Mieszko III Stary</i>
2.	<i>Koloman</i>	<i>Salomea</i>
3.	<i>Kinga</i>	<i>Bolesław V Wstydlivy</i>

na podstawie źródeł A i C

Zadanie 19. (1 pkt)

Określ pokrewieństwo/powinowactwo łączące Stefana I i Piotra Wenecjanina.

Piotr Wenecjanin był dla Stefana I *siostrzeńcem*.

na podstawie źródła D

Zadanie 20. (1 pkt)

Wyjaśnij, co było przyczyną negatywnego stanowiska Rady Narodowej we Lwowie wobec zamierzeń „młodej emigracji”.

Rada Narodowa we Lwowie obawiała się, że oficjalne popieranie wysyłania polskich ochotników na Węgry może spowodować represje wobec mieszkańców Galicji ze strony Austriaków.

na podstawie źródła E

Zadanie 21. (1 pkt)

Wyjaśnij, co było przyczyną sporu między generałem Henrykiem Dembińskim a Lajosem Kossuthem.

Przyczyną sporu były plany Dembińskiego wyprowadzenia polskich żołnierzy z terenu Węgier do Galicji, czemu Kossuth był przeciwny, gdyż uważał, że doprowadziłoby to do osłabienia powstania węgierskiego.

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
	Maks. liczba pkt	1	1	1	1	1	1	1
	Uzyskana liczba pkt							

na podstawie źródła F i wiedzy pozaźródłowej**Zadanie 22. (2 pkt)**

Podaj nazwisko głównego dowódcy wojsk, które w 1849 roku wyruszyły z okolic Krosna i Sanoka na Węgry. Nazwij porozumienie władców europejskich, w ramach którego została podjęta ta interwencja.

A. Nazwisko dowódcy

Paskiewicz

B. Nazwa porozumienia, w ramach którego została podjęta ta interwencja

Święte Przymierze

na podstawie źródeł G, H, I**Zadanie 23. (1 pkt)**

Rozstrzygnij, czy zdania zamieszczone w tabeli są prawdziwe, czy fałszywe. W odpowiednich rubrykach napisz słowo *prawda* lub *fałsz*.

A. Mieszkanki Kolozsvaru podarowały polskiemu dowódcy prezent, który w antycznej tradycji był symbolem zwycięstwa i sławy.	<i>prawda</i>
B. Autor wiersza poświęconego generałowi Józefowi Bemowi zginął w czasie Wiosny Ludów.	<i>prawda</i>
C. Autor tekstu krytycznie ocenił postawę Węgrów wobec powstania styczniowego.	<i>fałsz</i>

CZĘŚĆ III

ZADANIE ROZSZERZONEJ ODPOWIEDZI (20 punktów)

Zadanie 24. (20 pkt)

Zadanie zawiera dwa tematy. Wybierz jeden z nich do opracowania.

Temat I

Trudne sąsiedztwo. Scharakteryzuj wpływ zagrożenia tureckiego na politykę Polski i Węgier w XVI i XVII wieku.

Temat II

Polska i Węgry wobec przełomowych wydarzeń w Europie w XX wieku. Scharakteryzuj przemiany polityczne w Polsce i na Węgrzech w latach 1918-1956.

Wybieram temat: *I*

Ramy chronologiczne rozważań dotyczących problemu zagrożenia tureckiego w polityce Polski i Węgier w XVI i XVII wieku wyznaczają walki z Portą za panowania Władysława Jagiellończyka na Węgrzech i Jana Olbrachta w Polsce oraz podpisanie pokoju w Karłowicach przez Turcję z przedstawicielami Ligi Świętej. Istotnym zagadnieniem, nad którym należy zastanowić się, jest wpływ zagrożenia tureckiego na pozycję Polski i Węgier w Europie i na wzajemne relacje między tymi państwami. Postaram się także odpowiedzieć na pytanie, jakie działania podejmowano w Polsce i na Węgrzech w celu zabezpieczenia się przed agresją ze strony Imperium Osmańskiego i czy były one skuteczne.

Zagrożenie Węgier ekspansją turecką pojawiło się już pod koniec XIV wieku. Wówczas walka z Turkami w Europie była pojmowana jako obrona całości chrześcijaństwa przed ekspansją islamu. W bitwie pod Warną w 1444 r. zginął król Polski i Węgier, Władysław. Problem zagrożenia tureckiego przez długi czas nie wzbudzał w Polsce większego zainteresowania, gdyż walki były prowadzone na obszarach odległych, a uwagę Polaków skupiało inne niebezpieczeństwo. Warto przypomnieć, że armia sultana Mehmeda II zdobyła Konstantynopol (1453 r.) w przededniu wojny trzynastoletniej.

Podporządkowanie przez Turków ważnej pod względem ekonomicznym Mołdawii wywołało jednak bardziej zdecydowane reakcje ze strony polskiej. Żywnymi ziemiami Mołdawii interesowali się polscy panowie. Jan Olbracht, przedsięwziął wyprawę, która zakończyła się niepowodzeniem. Klęska w lasach bukowińskich została przesadnie wyolbrzymiona, co znalazło odbicie w powiedzeniu „za króla Olbrachta wyginęła szlachta”. Warto wspomnieć,

Wypełnia egzaminator!	Nr zadania	22.A.	22.B.	23.	24.
	Maks. liczba pkt	1	1	1	20
	Uzyskana liczba pkt				

że aby wyprawa ta doszła do skutku król musiał nadać polskiej szlachcie przywilej piotrkowski, który był jednym z ważnych elementów prawnych kształtujących demokrację szlachecką.

Dla Polski i Węgier jednym z najważniejszych czynników wpływających na stanowisko wobec Turcji były relacje z Habsburgami. W 1515 roku został zawarty w Wiedniu układ, na mocy którego miało dojść w przyszłości do małżeństw między wnukami cesarza Maksymiliana I i dziećmi Władysława Jagiellończyka. Król Węgier Władysław Jagiellończyk zmarł w następnym roku, a dziedzicem tronu został jego małoletni syn Ludwik. Wykorzystali to magnaci węgierscy, rozpoczynając walkę o uprzywilejowaną pozycję w państwie. Węgry pogrążyły się w chaosie, co nie uszło uwagi jednego z najwybitniejszych władców Turcji, sułtana Sulejmana II Wspaniałego. Rozpoczęła się długoletnia wojna, której tragicznym końcem była bitwa pod Mohaczem w 1526 roku. Nikły udział rycerstwa polskiego w tej bitwie potwierdza tezę, że Polska starała się zachować pokojowe stosunki z Turcją. Zygmunt I Stary zaabsorbowany innymi problemami (zagrożenie ze strony Moskwy, ostatnia wojna z Krzyżakami) zawarł wieczysty pokój z Sulejmanem II Wspaniałym. W XVI wieku poczucie wspólnoty chrześcijańskiej Europy odchodziło w przeszłość. Wyraźnie dominowały już partykularne interesy poszczególnych państw. Bitwa pod Mohaczem stała się kresem szans Jagiellonów na zbudowanie dynastycznego sojuszu w Europie Środkowej. Otworzyła dwa i pół wieku trwający konflikt między Portą Otomańską a Habsburgami. Dla historii Węgier była punktem zwrotnym. Państwo węgierskie zostało podzielone na trzy części: zachodnią i północno-zachodnią zatrzymali Habsburgowie, środkową z Budą włączono do Turcji, a wschodnią z Siedmiogrodem została lennem tureckim.

Węgry, rozbite na trzy części, pogrążyły się na ponad półtora wieku w kryzysie ekonomicznym i politycznym. Habsburskie Królestwo Węgier stało się praktycznie częścią cesarstwa. Z kolei terytorium, które znalazło się we władzy Porty pod wpływem licznych represji uległo wyludnieniu. Walka o przetrwanie nabierała tu także charakteru walki między dwoma cywilizacjami – chrześcijańską i muzułmańską. Natomiast władcy Siedmiogrodu zrezygnowali z tytułu królewskiego, poprzestając na godności księcia. Jednym z nich był późniejszy król Polski Stefan Batory. Paweł Jasienica twierdzi, że Batory zabiegał o tron Polski, mając na względzie przede wszystkim interesy Węgier. Dla władcy Siedmiogrodu zagarnięcie władzy w Rzeczypospolitej przez Habsburgów oznaczałoby oskrzydlenie przez nich terytorium Węgier i kres starań o zjednoczenie i niepodległość kraju. Na obszarze Węgier szerzyła się reformacja, której przeciwnikami byli Habsburgowie. W efekcie tendencje niepodległościowe na Węgrzech znalazły wsparcie w obozie reformacyjnym.

Początek XVII wieku przyniósł zadrażnienia w stosunkach polsko-tureckich. Powodowały je najazdy Tatarów (chanat krymski był lennem Turcji) na Rzeczypospolitą. Tatarzy brali ludność w jasyr, grabili mienie, palili zabudowania. Z drugiej strony Turcja miała pretensje o napady Kozaków na ich

posiadłości i interwencje możnowładców polskich w księstwach naddunajskich. Do wzrostu napięcia w stosunkach polsko-tureckich przyczyniła się także prohabsburska polityka króla Zygmunta III Wazy i jego poparcie udzielone cesarzowi w początkowym okresie wojny trzydziestoletniej. Interwencja lisowczyków, którzy uratowali Wiedeń oblężony przez wojska księcia siedmiogrodzkiego Gabora Bethlena wzbudziła oburzenie w Stambule. Z kolei podjęta przez hetmana Stanisława Żółkiewskiego wyprawa do Mołdawii zakończyła się klęską wojsk polskich pod Cecorą. W następnym roku zagroził Rzeczypospolitej potężny najazd wojsk tureckich, który został zatrzymany przez hetmana Karola Chodkiewicza pod Chocimiem.

Kilkanaście lat później król Władysław IV, wykorzystując osłabienie Turcji, planował rozpoczęcie wojny, ale zamiarom tym sprzeciwiła się szlachta. Tatarzy, poddani tureccy, sprzymierzyli się z Chmielnickim. Z chwilą jednak, gdy powstanie na Ukrainie poparła Rosja, Turcy, aby nie dopuścić do jej wzmocnienia, zaczęli wspierać Rzeczypospolitą. Porta była także wyraźnie zainteresowana utrzymaniem państwa polsko-litewskiego w czasie potopu szwedzkiego. Stąd udział kontyngentu tatarskiego w walkach ze Szwedami i Brandenburczykami oraz ukaranie księcia siedmiogrodzkiego Jerzego Rakoczego za jego udział w próbie rozbioru Polski.

W 1672 r. Turcy zaatakowali Rzeczypospolitą; wojska tureckie podeszły pod Kamieniec Podolski, którego obrońcy skapitulowali. Ten epizod wojen z Imperium Osmańskim został opisany w trzeciej części trylogii Henryka Sienkiewicza pt. „Pan Wołodyjowski”. Następstwem klęski było zawarcie pokoju w Buczaczu, na mocy którego Rzeczpospolita utraciła Podole oraz województwa kijowskie i braclawskie, a także miała płacić coroczny haracz. Upokarzające warunki traktatu zmobilizowały szlachtę do działania ponad podziałami politycznymi. Sejm uchwalił podatki na zaciąg wojska i wkrótce Turcy zostali rozbici pod Chocimiem przez wojska polskie pod wodzą hetmana Jana Sobieskiego, któremu to zwycięstwo utorowało drogę do tronu.

Początkowo Jan III Sobieski był zwolennikiem sojuszu polsko-francuskiego, który wykluczał porozumienie z Habsburgami. Sytuacja jednak zdecydowanie zmieniła się, gdy wojska tureckie stanęły u wrót Wiednia. Jan III Sobieski nie chciał zmarnować okazji do zabrania głosu na scenie europejskiej. Pragnął powiększyć autorytet własny i państwa, którym rządził. Król Polski podejmując interwencję, mógł zapobiec wytworzeniu się w Europie opinii o Rzeczypospolitej – biernej i zanarchizowanej, nadającej się jedynie na przedmiot polityki innych państw. Duże znaczenie dla podjęcia decyzji o wzięciu udziału w odsieczy wiedeńskiej miało także dążenie króla do prowadzenia zmagania z wrogiem poza granicami własnego kraju i z pomocą oddziałów niemieckich i cesarskich. W 1683 roku zjednoczone siły polsko-niemiecko-austriackie pokonały dowodzoną przez wezyra Kara Mustafę armię turecką. Wiktoria wiedeńska uważana jest za jeden z największych triumfów polskiego oręża (głównie husarii) i zyskała w XVII wieku sławę największego

zwycięstwa chrześcijan nad Turkami. W liście do papieża król, parafrazując słynne powiedzenie Juliusza Cezara, napisał: „przybyłem, zobaczyłem, a Bóg zwyciężył”. Wkrótce zawiązano Ligę Świętą, sojusz Rzeczypospolitej, papieżstwa, cesarstwa i Wenecji, którego celem było usunięcie Turków z Europy. O sukcesie Ligi Świętej zadecydowało zajęcie wschodniej części Węgier przez wojska cesarskie, co oznaczało wyzwolenie tego obszaru spod panowania tureckiego. Wojnę zakończył pokój w Karłowicach zawarty w 1699 roku. Na jego mocy cesarz stał się dziedzicznym władcą całych Węgier, a Rzeczpospolita odzyskała Podole i część Ukrainy.

Zgadzam się z opinią Zbigniewa Wójcika, że Karłowice były przypieczętowaniem klęski Turków pod Wiedniem, a w miejsce trzywiekowego prawie problemu europejskiego – jak obronić się przed Turcją, powstał nowy – jak ją zlikwidować i podzielić się łupami. Tak zrodziła się w polityce europejskiej tak zwana kwestia wschodnia, która będzie stanowiła jedno z ważniejszych zagadnień dziejów powszechnych w następnych wiekach.

Warto zwrócić uwagę, że bezpośrednie sąsiedztwo z Imperium Osmańskim miało dla Polski i Węgier także – poza politycznym – znaczenie gospodarcze i kulturalne. Z Turcji i przez Turcję importowano korzenie, dywany, broń, a eksportowano wyroby rodzime i pochodzące z Europy Zachodniej. Przenikały do obu krajów także wpływy kultury tureckiej. Polski szlachecki strój męski zawierał elementy wzorowane na tureckich. W języku polskim i węgierskim jest wiele słów pochodzenia tureckiego. Nastąpiła wyraźna fascynacja szlachty kulturą orientálną, która przetrwała okres wojen polsko-tureckich. Masy szlacheckie, chętnie przyjmując zaszczytną rolę narodu wybranego, pielęgnowały podsycany przez Kościół mit o Polsce jako „przedmurzu chrześcijaństwa”. Stał się on jednym z elementów kultury sarmackiej.

W stosunkach Rzeczypospolitej z Portą można zauważyć dwa różniące się okresy. W XVI wieku relacje między państwami są pokojowe, choć nie były wolne od chwilowych napięć. W XVII wieku dochodzi do otwartych starć zbrojnych. Jedną z przyczyn było bezpośrednie zagrożenie terytorium Polski przez Turków. Istotne znaczenie miała także aktualna sytuacja międzynarodowa np. wojna trzydziestoletnia. Obrona przed zagrożeniem tureckim zbliżała Rzeczpospolitą do Habsburgów, oddalała od sojuszu z Francją.

Skutki ekspansji tureckiej dla Węgier okazały się tragiczne już w pierwszej połowie XVI wieku. Węgrzy, mimo podziału terytorium, nigdy nie stracili poczucia jedności narodowej i przez następne stulecia wykorzystali wszystkie możliwości, by walczyć o wyzwolenie i zjednoczenie. Wśród Węgrów żywa była wciąż tradycja jednego państwa. Dążąc do jego odrodzenia Węgrzy nieraz stawali przeciw wojskom polskim, jak np. w czasie wojny trzydziestoletniej i potopu szwedzkiego. Należy jednak zaznaczyć, że w społeczeństwie polskim powszechna była sympatia do Węgrów, których ceniono za waleczność i rozumiano ich dążenia niepodległościowe. Rzeczpospolita obroniła się przed

---

ekspansją turecką i wyszła ze zmagañ z Portą opromieniona sławą pogromcy Imperium Osmańskiego. Państwo polskie nie wykorzystało jednak wiktorii wiedeńskiej dla umocnienia swej pozycji międzynarodowej i przewycięzenia słabości wewnętrznej. Pod koniec XVIII wieku Rzeczpospolita podzieliła los, jaki spotkał Węgry w XVI wieku.

Wybieram temat: II

Wiek XX jest często nazywany stuleciem przemocy. Doszło w nim do dwóch wojen światowych, licznych rewolucji, narodzin, rozwoju oraz upadku zbrodniczych systemów ideologicznych – faszyzmu i komunizmu. Te wydarzenia i procesy nie ominęły Polski oraz Węgier.

Porażki na frontach I wojny światowej i pogorszenie sytuacji gospodarczej stały się w monarchii austro-węgierskiej pożywką dla ruchów niepodległościowych i źródłem popularności programów radykalnych. W październiku 1918 roku rozpoczął się rozkład Austro-Węgier. Już w tym samym miesiącu Polacy przejęli kontrolę nad Galicją. Na Węgrzech, na początku listopada, proklamowano Republikę Węgierską. Zwycięska ententa traktowała Węgry jako państwo pokonane, które musiało uznać suwerenność narodów rządzonych dotąd przez Węgrów (Rumunów, Chorwatów, Słowaków). Na Węgry wrócili jeńcy z Rosji, którzy przeżyli tam rewolucję. Pod ich wpływem powstawała Węgierska Republika Rad z Belą Kunem na czele. Rozpoczęto nacjonalizację przemysłu i ziemi oraz wprowadzono terror wobec przeciwników politycznych. Sytuacja ta zaniepokoiła ententę. Zaczęła ona wspierać kontrrewolucyjną armię węgierską i Rumunów, którzy w ramach interwencji wkroczyli do Budapesztu. Węgierska Republika Rad upadła, a Węgry pozostały „królestwem bez króla” rządzonym przez regenta Mikłosa Horthy’ego. Wprowadził on na Węgrzech system rządów autorytarnych. Ograniczył rolę parlamentu, zwalczał opozycję, nie miał jednak ambicji totalitarnych. W 1920 roku ententa podpisała traktat pokojowy z Węgrami w Trianon. Węgry utraciły 70% swego terytorium przedwojennego, głównie na rzecz Czechosłowacji (Słowacja i Ruś Zakarpacka), Królestwa SHS (Wojwodina) i Rumunii (Siedmiogród). Poza granicami znalazło się ponad 3 miliony rdzennych Madziarów. Trauma trianońska określała węgierską świadomość narodową na następne dziesięciolecia. Rewizja postanowień traktatu pokojowego z 1920 roku, dążenie do zjednoczenia ziem i narodu znalazły wyraz w polityce zagranicznej kolejnych rządów węgierskich.

Sytuacja polityczna na ziemiach polskich po I wojnie światowej kształtowała się w innej atmosferze niż na Węgrzech. Polskie aspiracje niepodległościowe cieszyły się otwartym poparciem ententy od 1917 roku. W kilku ośrodkach powstały Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich, ale postawa ogółu społeczeństwa nie pozwoliła na rozprzestrzenienie się ich władzy. Rosję Radziecką postrzegano w Polsce nie tylko jako wroga ideologicznego, lecz również jako agresora zagrażającego odzyskanej z takim trudem niepodległości. Przed władzami Polski stały bardzo istotne problemy walki o kształt terytorialny państwa oraz trudności związane ze scaleniem obszarów stanowiących dotąd terytoria trzech różnych państw. Większość społeczeństwa polskiego opowiedziała się za demokratyczną formą rządów.

Konstytucja z marca 1921 roku zawierała zasadę podziału władzy i odpowiedzialności rządu przed sejmem, ograniczała rolę prezydenta. Niestety, demokratyczny ustrój okazał się słaby, dochodziło do częstych zmian rządów.

W Polsce i na Węgrzech demokracja miała w latach dwudziestych wątki podstawy rozwoju. Na Węgrzech decydowała o tym obawa przed komunizmem oraz silny nacjonalizm i nastroje rewanszu za traktat w Trianon; w Polsce – głównie tendencje autorytarne zarówno w środowisku piłsudczyckim, jak i wśród przywódców najsilniejszej partii politycznej, Narodowej Demokracji. Z tych powodów przez cały okres międzywojenny utrzymywał się na Węgrzech autorytarny reżim Horthy'ego, a w Polsce w 1926 r. doszło do wojskowego zamachu stanu dokonanego przez Józefa Piłsudskiego. Prawne usankcjonowanie autorytarnego systemu sprawowania władzy w II Rzeczypospolitej nastąpiło po wprowadzeniu konstytucji kwietniowej. Stanowiła ona, że prezydent, a nie naród, jest źródłem władzy państwowej i ponosi odpowiedzialność jedynie „przed Bogiem i historią”. Wydarzenia te wpisują się w ogólnoeuropejski kryzys demokracji w okresie międzywojennym.

Pod koniec lat trzydziestych cała Europa Środkowa stanęła w obliczu ekspansjonizmu niemieckiego. Jesienią 1938 r. Węgry, lawirując między Niemcami, Związkiem Radzieckim i Francją, starały się odzyskać przynajmniej część utraconych terytoriów. Na mocy pierwszego arbitrażu wiedeńskiego, dzięki poparciu Hitlera, Węgry zaanektowały sporne terytorium południowej Słowacji i Ruś Zakarpacką. W tym samym czasie, złamany układem monachijskim, rząd czechosłowacki przyjął wysunięte przez Polskę żądanie oddania Zaolzia. Pretensje polskie do Zaolzia nie były bezpodstawne, ale przyłączenie go w takich okolicznościach wytwarzało fałszywy obraz Polski jako sojusznika III Rzeszy. W październiku 1938 roku III Rzesza wysunęła propozycję włączenia do Niemiec Wolnego Miasta Gdańska wraz z eksterytorialną szosą i linią kolejową między Prusami Wschodnimi i Pomorzem niemieckim w zamian za przedłużenie polsko-niemieckiego układu o nieagresji i wejście Polski do paktu antykominternowskiego. Propozycja ta wkrótce przybrała formę żądania, które strona Polska odrzuciła.

W chwili wybuchu drugiej wojny światowej Węgry zachowały neutralność i Miklos Horthy odmówił przepuszczenia wojsk niemieckich przez terytorium węgierskie oraz otworzył granicę węgierską przed polskimi uciekinierami. Węgrzy zaopiekowali się tysiącami Polaków, a za symbol polsko-węgierskiej przyjaźni można uznać utworzone wtedy nad Balatonem polskie gimnazjum.

Dążąc do opanowania basenu Morza Śródziemnego, Niemcy starały się wzmocnić wpływy na Bałkanach. Latem 1940 roku skłoniły Rumunię do odstąpienia dużej części Siedmiogrodu Węgrom (drugi arbitraż wiedeński). To zdecydowało o przystąpieniu Węgier do Paktu Trzech. Warto jednak zaznaczyć, że Węgry były jedynym państwem w obrębie dominacji hitlerowskiej,

w którym działał system parlamentarny. Miklos Horthy był przeciwnikiem komunistów, ale nie popierał także węgierskich nazistów – strzałokrzyżowców. Chciał nawiązać kontakty z koalicją antyhitlerowską i wycofać Węgry z wojny. Tymczasem Niemcy, wobec zbliżania się wojsk radzieckich, rozpoczęły okupację Węgier. Regent ustąpił, a władzę przejęli strzałokrzyżowcy, rozpoczynając okres terroru, który do dzisiejszego dnia uznawany jest za jedną z najczarniejszych kart w dziejach narodu węgierskiego.

Polska po bohaterskiej obronie kraju w 1939 roku nie skapitulowała. Jako członek koalicji antyhitlerowskiej uczestniczyła w walkach na wszystkich frontach drugiej wojny światowej. Polacy utworzyli Rząd Polski na Uchodźstwie, a na terenie okupowanego kraju działała w podziemiu Delegatura Rządu na Kraj i walczyła Armia Krajowa.

Na powojenne losy Polski i Węgier decydujący wpływ miał fakt wkroczenia na ich terytoria Armii Czerwonej i polityczne decyzje Wielkiej Trójki; Polacy i Węgrzy zostali „przydzieleni” Stalinowi. Narzucenie systemu komunistycznego odbywało się w Polsce i na Węgrzech według podobnego scenariusza. Po zakończeniu wojny proklamowana została Węgierska Republika Ludowa. Do 1947 roku silną pozycję zachowała tam Partia Drobnych Rolników, odpowiednik Polskiego Stronnictwa Ludowego Stanisława Mikołajczyka. Wygrała ona pierwsze powojenne wybory na Węgrzech, ale jej przywódców zastraszano, aresztowano, a niektórych stracono. Sposób przejmowania władzy małymi porcjami, stosowany w Europie Środkowo-Wschodniej przez partie komunistyczne, nazwano „tątką salami”. Represje dotknęły także Kościół katolicki – prymas Węgier József Mindszenty został skazany, w pokazowym procesie, na karę dożywotniego więzienia. W latach stalinowskich na czele partii komunistycznej na Węgrzech stanął Matyas Rakosi. Skala terroru komunistycznego na Węgrzech była większa niż w Polsce. Ofiarą węgierskiej służby bezpieczeństwa padali działacze opozycyjni pod, najczęściej niesłusznym, oskarżeniem o kolaborację z Niemcami.

W Polsce, podobnie jak na Węgrzech, legalna opozycja została rozbita. Stanisław Mikołajczyk opuścił Polskę. W 1948 roku powstała Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, której przywódcą został Bolesław Bierut – zwolennik powielania w Polsce wzorów radzieckich. Komuniści, sceptycznie odnoszący się do przymusowej kolektywizacji rolnictwa i uważający, że Polska powinna podążać swoją drogą do socjalizmu, zostali oskarżeni o odchylenie prawicowo-nacjonalistyczne i odsunięci od władzy (np. Władysław Gomułka). Pod takim samym zarzutem Imre Nagy został usunięty z Biura Politycznego Węgierskiej Partii Komunistycznej. W Polsce pozycja Kościoła katolickiego była o wiele silniejsza niż na Węgrzech, gdzie znaczną część społeczeństwa stanowili protestanci. Prymas Stefan Wyszyński, podobnie jak prymas Mindszenty, został aresztowany. Przebywał w różnych miejscach odosobnienia aż do 1956 roku. Na Węgrzech, tak jak w Polsce, forsowano także program rozbudowy przemysłu ciężkiego. Warto nadmienić, że w przypadku gospodarki węgierskiej,

pozbawionej rodzimych złóż rudy żelaza i węgla kamiennego, było to szczególnie nieuzasadnione ekonomicznie i przyniosło wielkie straty.

Jesienią 1956 losy Polski i Węgier związały się w dramatyczny sposób. XX Zjazd Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (referat Nikity Chruszczowa potępiający kult jednostki – Józefa Stalina), czerwcowe wystąpienie poznańskich robotników, wybór na I sekretarza Komitetu Centralnego PZPR Władysława Gomułki – to wydarzenia, które wywarły ogromne wrażenie na węgierskiej opinii publicznej i stały się impulsem do przemian w tym kraju. W październiku 1956 roku odbyła się w Budapeszcie, pod pomnikiem bohatera Polski i Węgier – generała Józefa Bema, demonstracja, której uczestnicy udzielili poparcia przemianom dokonującym się w Polsce oraz domagali się „węgierskiej drogi do socjalizmu”. Przywódcą powstania węgierskiego został Imre Nagy. Witold Jedlicki słusznie zauważył, że Władysław Gomułka obiecywał Nikicie Chruszczowowi zahamowanie procesu demokratyzacji i położenie kresu dalszym żądaniom mas, natomiast Imre Nagy był rzecznikiem mas i w ich imieniu wysuwał dalsze żądania. Na tym polegała różnica w postawie obu przywódców. Imre Nagy ogłosił wystąpienie Węgier z Układu Warszawskiego i wprowadzenie pluralistycznego systemu politycznego, co spotkało się ze sprzeciwem strony radzieckiej i doprowadziło do krwawej interwencji Armii Czerwonej. Największego wsparcia walczącym Węgom udzieliła Polska. Pierwsze samoloty, które dotarły na Węgry z pomocą, głównie z krwią i lekami, przyleciały właśnie z Polski. Po obaleniu rządów Nagy’ a powstał wierny Moskwie komunistyczny rząd Janosa Kádara. Historycy uważają, że Władysław Gomułka mógł rozegrać „kartę węgierską” dla własnych celów, szantażując wzburzone społeczeństwo polskie groźbą powtórzenia się u nas scenariusza węgierskiego.

Warto zwrócić uwagę na kontekst międzynarodowy tragicznych wydarzeń węgierskich 1956 roku. Wykorzystując fakt, że Związek Radziecki zajęty był sytuacją na Węgrzech, Izrael, Anglia i Francja zaatakowały Egipt w celu odzyskania kontroli nad Kanałem Sueskim. Agresja ta odwróciła uwagę polityków Zachodu od spraw węgierskich. Prezydent USA pozostawił Rosjanom wolną rękę w działaniach na Węgrzech.

Położenie geopolityczne Polski i Węgier w XX wieku stawiało przed tymi państwami konieczność obrony swoich interesów w konfrontacji z dążeniami potężnych sąsiadów. Polska i Węgry wybierały różne drogi realizacji tego celu. W ostatecznym rezultacie przetrwały wielkie polityczne kataklizmy XX wieku i obecnie mogą podążać drogą demokratycznego rozwoju. Wspólne doświadczenia polityczne wpływały na umocnienie przyjaźni między narodami. Znalazła ona wyraz w licznych wypowiedziach Polaków i Węgrów, np. w wierszu Zbigniewa Herberta poświęconemu wydarzeniom na Węgrzech w 1956 roku, czy w słowach podziwu i uznania węgierskiego laureata literackiej Nagrody Nobla Imre Kertésza dla twórczości polskiego pisarza Tadeusza Borowskiego.

BRUDNOPIS